

Вистава «**Ніч Елеонори День**» Оксани Танюк
(прем'єра 2008)
Постановка. Музичне та художнє рішення — Олександр
Балабан
Актори — Анна Александрович та Лія Сванідзе

Бесіда з глядачами після вистави
2.11. 2008

Учасники — Ірина Добронравова, Валерій Жулай, Неллі Корнієнко, Оксана Танюк, Олена Левченко, Вероніка Жулай, Надія Білько, Білько (син), Наталія Вяткіна, Людмила Яцина, Олександр Балабан, аспірантка, Леонід Грабовський,

Добронравова: Я вважаю, що це фінал-викриття. Поки актриси ще на: сцені, звучить музика 20-30 рр., а коли вони йдуть, то музика звучить пізніша, — вже про все інше. Воно не стосується цієї історії — воно вже про інше. І в цьому сенсі, мені здається, те, що актриси пішли, а музика нам залишилась — це правильно. Це дає додаткову універсалізацію.

Валерій Жулай: Справді, спочатку враження, що музика звучить занадто довго, а потім починаєш думати, а для чого це. Так, ця музика ілюструє, як ця епоха сприймається. Але це вже окремо від вистави сприймається.

Добронравова: Це вже похоронний марш не за ними, а за нами.

Валерій Жулай: Це вже резюме певне.

Корнієнко: Там жорстка ризикована мізансцена з Лікою, яка лежить: таке ілюзорне поховання-непоховання.

Добронравова: Мова йде про смерть душі. Там лежить її душа і вона мертва. Якби музика закінчилася, коли актори пішли, то це вже була б вистава не про нас. А так це вистава про нас.

Корнієнко: Ця межова свідомість, провокація цієї межової свідомості, — вона завжди присутня, — це завжди про нас. Тут навіть не треба чекати цієї музики, — це вже про нас. Не тільки тому, що реалії сучасні, а тому що божевілля, межова свідомість — це все вміщує

зраду і все інше.

Валерій Жулай: У мене запитання до автора, наскільки у мові цієї бабусі — «скайп», «круто» — виправдано вживання сучасної лексики?

Танюк: Я думаю, що виправдано. Це режисер їй додав вік — 108 років. Спочатку вона була вічна: вона і тоді жила і зараз. Знає і про інтернет, про все. Вона володіє англійською, французькою — всіма мовами світу. Тобто це така вічна Мата Харі.

Валерій Жулай: Я зрозумів, це такий архетиповий образ. Але саме як архетиповий образ вона, такою як вона себе презентує, не вживала б в жодному разі слів вульгарних.

Танюк: Вона по-різному себе презентує: її вчитель Макіавелі, тут же поруч «купіть бубликі»...

Левченко: А звідки брати енергію життя, Валерію? Енергія життя — вона береться з усього. Героїня бере *усе життя* так, як воно є. А внучка закрита, вона позбавлена дару брати енергію життя.

Валерій Жулай: І ще одне міркування. Розгортання цієї драматургії таке переконливе, послідовне, але в кінці, коли внучка раптом помирає, у мене виникло відчуття, що попередній показ був повільнішим і нерозривним...

Танюк: Тобто ніби це був стрибок раптовий і вони не відіграють смерть? Ну, тут до режисера...

Добронравова: У мене є міркування. Там є ключова фраза. Вона каже: я на своїх похоронах завжди гарно виглядаю. Це не історія життя. Це історія смерті. Героїня весь час вмирає. Вона вмирає у всіх цих образах. Вона нічим іншим не займається. Вона б давно померла, якби не думала, що захищає внучку, роблячи вигляд, що вони чужі одна одній. І коли вона нарешті зізнається, наступає остаточна смерть. Це образ смерті: в червоній хустинці, і в усьому. Це такий спосіб помирати. І щось в наших батьках мало вмирати для того, щоб вони продовжували жити тим життям. Щось в нас мало вмирати, коли ми продовжували жити радянським життям. В цьому сенсі — це навіть не

реквієм. Я читаю цю п'єсу як похоронний марш.
Валерій Жулай: У мене виникло інше відчуття, що ця бабуся - це певна алегорія передачі життя, алегорія не самої смерті, а вмирання. Вона бере життя молодої жінки, як брала попередні життя. Це якийсь архетип, скоріше, який проходить певну форму в сучасному через молоду дівчину і знову повертається до себе. Це розширення і втягування в себе, розгортання і згортання архетипу. Вона певним чином енергію забрала і тому вмерла ця молода людина.

Вероніка Жулай: Мене дуже пройняв цей спектакль. З усього, що я бачила тут (хоча я весь час говорила «дуже сильно, дуже сильно»), але саме цей спектакль мене вразив до якихось глибин, самих глибоких. Я не могла стримати сліз. І коли сюди йшла, то думала, як би мені заспокоїтися, під таким враженням я була. В цій бабусі я побачила і свою бабуся, і колихнулися якісь спогади своїх батьків. Ці пісеньки я чула в дитинстві. Я була дуже здивована, що хтось так дуже добре все це пам'ятає і може так передати атмосферу тих часів. Мене ця п'єса дуже збентежила. Я просто в захваті від того, що зараз так пишуть. Відкрити погляд на те, що та епоха пережила, в чому ми жили. І оцей гімн в кінці... На поверхні все було прекрасно: всі ми цілувалися, обнімалися, а насправді на яких костях все це було побудовано. На зрадах. Найстрашніше, що зраджували не дець когось там... Мені сподобалися її слова про ідеали. Але насправді, на чому вони будувалися: зраджували своє кохання, своїх близьких. Це значить зраджували себе, свою душу і не випадково онука помирає. Вона дитина цієї епохи, у неї нема майбутнього, її батьки не заклали майбутнього. Тому покоління сучасне слабке, що не має звідки жититися. Ідеали хибні були. Вона цим людям помагали бути сильними, тому що ті вірили в них свято.

Добронравова: Запитання до пані Оксани. У мене була така літературна ремінісценція, не знаю, чи мали ви її на увазі. Пам'ятаєте, Катаєв «Уже написан Вертер». Там образ тієї, що спокусила і зрадила. Але,

оскільки вона виходила заміж, їй дали ще два дні відпустки, коли його вбили.

Т а н ю к : Так... Багато просто є таких прикладів.

Д о б р о н р а в о в а : Я схиляюся перед обома актрисами. Ви відіграли – це просто казково. Але якщо казати про узагальнення, то спочатку було враження притчі про те, як відходить старе, як воно заживає вік молодого. І це дуже типово. Моя подруга з мамою так живе. Це така універсальна притча. Потім з'ясувалося, що вона має стосунок до конкретного життя і конкретної історії. А завдяки фінальній музиці ця притча перетворилася на конкретно-історичну.

К о р н і є н к о : Коли ви вже, «обремененные орденами», виходите на уклін, то сприймається це як така трагічна крапка, після якої вже нічого не можливо.

Б і л ь к о : Я в захваті, навіть не знаю, що сказати. Гра настільки сильна, настільки вражаюча. Я рада, що знову зустрічаюся з вами. Я в такому стані, що дуже важко сконцентруватися... Це символ епохи.

Б і л ь к о - с и н : Це торкається еволюційних речей. Кожний вид повністю пристосовується до тих умов, які є. І тут у нас такий дуже критичний випадок, що покоління тієї бабусі вже закінчилося. Воно поламає. Але її енергетика, її спогади про це настільки сильні, що ця дівчина просто живе в тіні бабусі. І ця тінь настільки сильна, що дівчина не може пристосуватися до сучасності. Бо злам цієї епохи значно був енергетично сильніший... І дещо шизофренічні спогади цієї бабусі і її поведінка, – все це дуже чітко відповідає такій нестабільній персоні, яка вже живе там...

Л е в ч е н к о : Ви теж біолог?

Б і л ь к о - с и н : Я молекулярний біолог.

В я т к і н а : Я думаю, що п'еса і її постановка, - це така модель нашого новітнього суспільства. Ми бачимо яке активне старе покоління. Мене вразила, коли я дивилася виставу вперше, музика в кінці. У мене почали текти сльози. І я обурилася - це була така провокація. Я подумала, що це якесь маніпулювання моїми емоціями, бо я не хочу цього відчувати, не хочу ридати над цими

маршами. Але я знаю таку свою особисту рису, що коли іноді чую духовий оркестр, у мене виникає чисто фізіологічна реакція — течуть сльози. А тут — сльози від цих радянських маршів. Я зрозуміла, що це режисерський хід. І навіть в мові п'єси — не знаю, це актори не помітили, чи так у автора — ця калька «приймати участь» — досі жоден депутат не говорить брати участь — тільки приймати. Колись М. Мамардашвілі казав, що не можна змінити суспільство говорячи старою мовою, а в нас ще синтаксис радянський. Потім говорили: ми вже виросли в інших умовах, нас вже в октябряті-піонери не приймали, — не вірю я цьому. Ось оцей совок сидить у всіх. А що зараз молодь? Молодь в інтернеті, а на всіх посадах досі те старе міцне покоління. А у молодих навіть нема імпульсу і бажання до влади.

Д о б р о н р а в о в а : Не померла ще бабуся...

В я т к і н а : Мені було дуже цікаво дивитися цю п'єсу з точки зору акторської техніки і режисури. Такі дві актриси, яких відкрив Балабан, я думаю, це подія на сучасному театрі. Я думаю, що це треба продовжувати. Наприклад, якби сучасний драматург написав про Єлизавету й Марію...

Д о б р о н р а в о в а : Ви маєте а увазі Марію Стюарт?

В я т к і н а : Тобто таку ситуацію можна було б змодельювати, і ці дві актриси могли б в ній цікаво існувати.

Я ц и н а : Хочу сказати свої враження нетеатрала, такої людини, що досить рідко ходить в театр, але має такі світлі дні й світлі вечори, коли буваю у вас. Насамперед, хочу поклонитися актрисам, автору і режисеру. А щодо моїх відчуттів... Сильна бабуся і слабка онука... Хотіла запитати, там прозвучало про доньку, про сильну. Хочу запитати у автора, що це означає?

Т а н ю к : Справді можна говорити, що це єдина нормальна людина, яка вирвалася, для якої кохання найважливіше. Вона вітальна, і, можливо, в тому майбутнє.

Я ц и н а : Тому що ми говорили, що це реквієм за по-

колінням слабким. І я зараз бачу в реаліях: ми слабкі, тому що батьки нам не дали тієї сили, але нове покоління вже набагато сильніше за нас.

В а л е р і й Ж у л а й : Я весь час думав, архетип чого ця бабуся Нора: підступності якоїсь, яка весь час повертається? Навіть ця деталь, що вона прив'язує і так вампірить свою внучку... На заході все-таки знають межу, де можна вампірити, а де ні. Це не милосердя, а вмiла спекуляція милосердям. І ця бабуся в кінці переможна — вона, по суті, вбила душу, яка так і не змогла розкритися. Тут зачеплено якийсь архетип східно-слов'янського світу.

Я ц и н а : В дуже багатьох сім'ях батьки доiдають своїх дітей: ви про мене не піклуєтесь, ви мене забули.

В а л е р і й Ж у л а й : Не тільки батьки дітей. Начальники доiдають підлеглих.

Т а н ю к : Це Кронос зі своєю компанією...

В е р о н і к а Ж у л а й : Можливо, це не смерті архетип, а щось інше... У мене відчуття, що вона знову прийде й зробить те саме.

Б і л ь к о (с и н) : Я трохи поїздив, пожив на Заході й можу сказати: у них нема концепції сімейності, люди можуть десятки років бути сусідами й не знати як один одного звати. Наше виживання багато років залежало від того, як люди допомагали й ділилися. Як це не доглянути за бабусею, яка поклала все життя на те, щоб нас виростити? У них цього нема від самого початку.

Д о б р о н р а в о в а : Я вважаю, що ця проблема є загальнолюдською. Той, хто вирощує дитину, — віддає себе. Чи очікує він зворотнього чи не очікує, чи добре вчасно померти чи ні? Я взагалі думаю, те, що жінкам дають можливість існувати поза дитиною, це для дитини дуже добре, тому що ситуація, при якій жінка тільки засіб, перетворюється на ситуацію, коли вона вже ніхто. Але ця вистава ще житиме років 5. Потім молоді буде зовсім не зрозумілою ця музика.

К о р н і є н к о : Але тут річ не в тому, говорить їм щось музика чи ні. От сьогодні дуже добре грали. Так класно розробляли сльози, які вважаються непотрібними для

актора. Настільки десь піднявся з наших п'ят, тисячолітніх наших п'ят — біль, так я бачила. Були секунди, коли здалося, що якась археологія виплеснулася у цю сльозу. Я теж дуже розхвилювалася в кінці. І теж не очікувала від себе. І молодь буде на це реагувати — саме через те, що несеться через цей струмок, який на обличчі. І ще через те, що тут — тема психічної, психологічної тотальності — це такий психологічний фашизм, щоденний, клітинний, генетично він відтворюється весь час.

Вероніка Жулай: Я думаю, не має значення, буде молодь розуміти реалії чи ні. Гарний художній твір — а це гарний художній твір — він не вимагає знання історії. Тут художня мова. Шекспірівські достовірності для нас цікаві не тому, що там було чи не було. Вони виступають для нас естетичними достовірностями. Естетично тут все працює. І ці пісеньки, і ці звернення, і ці розмови між собою. Для мене навіть забагато було шизофренічності, такої турбулентності. Але коли пройшов певний час, я прояснив для себе тему цієї речі — це драматизм співстраждання у цьому світі, який не знає кордонів, — співстраждання, де воно переходить у мазохізм і де воно готове до самопожертви.

Добронравова: Я хочу трохи виправдати цю бабусю. У мене була свекруха і її подруга. Коли я приходила до них, вони весь час просили: сядь, послухай! Вони хотіли залишитися, вони віддали мені свої листи. Вони мене як отруїли. Я потім ці листи ритуально спалила. Тому що в мені жили чужі спогади. Я була ще зовсім молодою... У мене залишилося враження отруєння.

Кизима: У меня необычное сосотояние. Буду говорить о многоплановости пьесы. Я увидел таких два плана, которые никто не называл. И это даже несколько помешало смотреть эту пьесу в конце. Объясню в чем дело. Когда я смотрел первую треть, я подумал, что речь идет о современной действительности, в которой человек запутался, которая в сознании раздваивается,

растраивается и т.д. Человек становится почти шизофреником, но это не шизофрения, а это утрата идентичности. Это общая беда сегодня во всем мире. Я подумал: молодцы, взяли проблему фундаментальнейшую. Потом я понял, что речь идет о совершенно конкретном историческом периоде, совершенно конкретной ситуации. Я понимаю ее важность, понимаю то, о чем вы все говорили. И в моем сознании произошла смена восприятия — от такой мощной темы уход в то, что давно уже проработано, хотя оно остается для части людей, которые пережили это. Но какое-то сужение напряженности спектакля, сужение тематики, тем более, что, действительно, очень хорошо играли в первой части. Поэтому мне показалось, что это не шизофрения, потому что там проблески сознания, вроде бы, с другой стороны, вроде бы болезнь...

К о р н и е н к о : Так это же оно и есть. Просто материал прыжков исторических — это и есть проблема утраты идентичности.

К и з и м а : Я это понимаю.

Д о б р о н р а в о в а : Ну вот вопрос: поднимаемся ли мы от конкретного к абстрактному или опускаемся? Я думаю, что все-таки поднимаемся.

Я ц и н а : Я не могу так сформулировать, но у меня такие же ощущения были: от абстрактного к конкретному — сужение.

К и з и м а : Я понимаю, что через это хотели как-то эту тему провести, но она оказалась заполитизированной, просто элементарно заполитизированной. Для меня произошел большой контраст: я нацелился на мировую проблематику, а получилось уже достаточно все заезжено.

Д о б р о н р а в о в а : А как у нас, так уже и не мир, что ли?

К и з и м а : Я хотел бы призвать не бояться такого подъема тем и дальше двигаться в этом настроении. Кстати, во второй части героиня уже не ненормальная, как в первой части. Разрыв этот есть.

Б а л а б а н : А я доволен. Почему? Потому что, во-

первых, вы положительно говорите о первых 23 минутах, а автор, Оксана, после просмотра пришла от себя самой в ужас и захотела переписать первую часть. А я сказал, нет, там все на месте. Во-вторых, я читаю очень много современной драматургии, 25 минут обобщения, о котором вы говорили, для современной драматургии — это уже подвиг.

Д о б р о н р а в о в а : Я би, перш ніж піти, хотіла зробити комплімент п. Анні. Я вас бачу не вперше і в мене склалося таке враження, що ви характерна актриса. Ви не втратили характерності, але сьогодні ви були трагічною актрисою засобами характерності. Характерний трагік, це, мені здається, взагалі щось видатне, можливо, навіть і нове. Так що bravo.

А с п і р а н т к а : Я не театрал і не професіонал, та я хотіла б почати з того, що мене зачепило. Це, дійсно, гра акторів. Я вперше бачу таку гру. Я не можу повірити, що ця жінка, яка сидить поруч зі мною і та, яка сидить подалі — це справжні земні жінки, настільки вони працювали на межі можливості. А щодо самого спектаклю, у мене не бриніло ремінісценцій з радянського життя, хоча я виросла в радянській країні. Я нічого там емоційно не відчула. Для мене головною думкою, яка прозвучала, була та, що завжди є свобода вибору і кожен з нас має обирати, а якщо не будемо обирати, то станемо мертвими, як та дівчина. Свобода вибору була і в дівчини і в бабусі. Бабуся (мені вона уже схожа на мою бабусю) добре розуміла, що вона робить зле, і вона може обрати так, щоб цього не робити. Але вона не обирає. Свобода вибору була і в англійського шпигуна, який все розумів, але не обрав так, щоб зберегти своє життя. Єдина жінка, яка обрала правильно, хоча й аморально, це донька, яка поїхала.

Г р а б о в с ь к и й : Оксаночко, не чекай, що пан Швидкой швидко дозволить тобі виставляти цю п'єсу в Росії. Мені здалося, що це дуже потрібно нашій молоді, яка не знала тих часів, які знали ми, наше покоління — відчуті ту ауру, ті парфуми тоталітарні, які ще довго будуть випромінюватися. Я думаю, що цей дуже влуч-

В И С Т А В И

ний і вдалий підбір музики під кінець вистави — це та енциклопедія знань, яка потрібна для нового покоління, яке повинне зрозуміти, в якій атмосфері і чим це все оздоблювалося і що було під цим кремом і родзинками музичними. Тут не обійшлося без Гротовського, без Беккета, без досвіду отих передових мислителів театру, які визначили напрям театру другої половини ХХ ст.

Х т о с ь : В ожидании Берии...